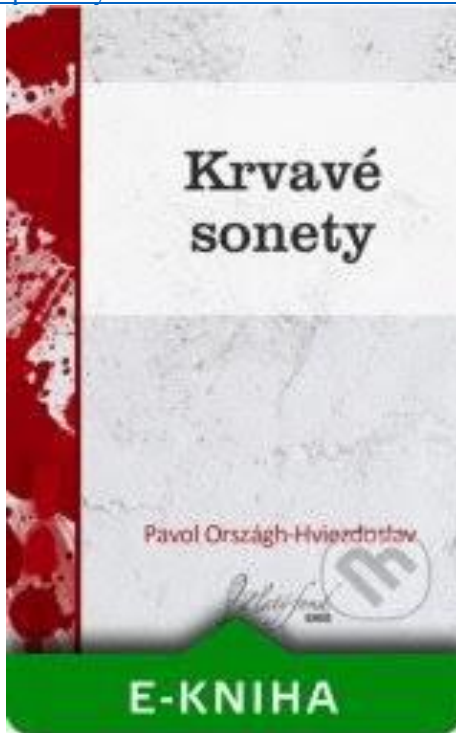

Pavol Országh-Hviezdoslav: Krvavé sonety**Krvavé sonety**

Pavol Országh-Hviezdoslav

Digitalizátor: Viera Studeničová, Michal Garaj, Katarína Tínesová, Slavomír Kancian, Mária Kunecová

Copyright © 2010 Zlatý fond denníka SME

Tento súbor podlieha licencií 'Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>**Pôvodná publikácia****Krvavé sonety** 4**Pôvodná publikácia**

Pavol Országh-Hviezdoslav. *Spisy P. O. Hviezdoslava v dvanástich zväzkoch. Zväzok dvanásty.* SVKL. Bratislava. 1957. 528. . Dr. Andrej. Kostolný. pripravil edične a doplnil poznámkami a vysvetlivkami. . Dr. Jozef. Felix. rediguje. . Ján. Ferenčík. šéfredaktor vydavateľstva. . Zlata. Maderová. technická redaktorka. . Jozef. Gazdík. korigoval. .

Bibliografické poznámky

Hviezdoslavove Zbrané spisy básnické vychádzali doteraz vo vydaniach Matice slovenskej v pätnástich zväzkoch, z čoho posledné (12., 13., 14. a 15. zväzok) tvorili preklady z básnikov slovanských, nemeckých,

Shakespeara a maďarských. Jedenásty zväzok zostavila matičná redakcia z „Básnických prvieseník Jozefa Zbranského“ (z r. 1868), z dramatického pokusu „Vzhľadanie“ (z r. 1868) a z „rozličných básní“ (tak ich nazvala redakcia), kde sú básne z almanachu „Napred“ (z r. 1871), ako i voľne vybrané básne, ktorých vznik sa dá sledovať až do r. 1913. Hviezdoslav by asi nebol súhlasil s tým, aby do jeho Zbraných spisov zaradili všetky tam uverejnené básne, lebo bol veľmi sebakritický. Roku 1931 (teda 10 rokov po básnikovej smrti) matičná redakcia Zbraných spisov vybrala 63 príležitostných básní, ktoré vznikali v časovom rozpätí rokov 1870 — 1920, a vydala ich s priliehavým názvom „Básne príležitostné“. Azda skôr by bol Hviezdoslav s týmto súhlasil, lebo aj sám pomýšľal pripraviť výber zo svojej príležitostnej poézie. — Ide o veľmi dôležitú časť Hviezdoslavovej tvorby, ktorá vykonala svoje poslanie predovšetkým pri príležitostiach, ku ktorým vznikala. Hviezdoslavove hodnotenia jednotlivých postáv alebo udalostí môžu byť však východiskom i pre naše hodnotenie, a preto sú výzvou k ďalšiemu rozvíjaniu štúdia našej literárnej minulosti.

Sám básnik si ešte usporiadal svoj trojdielny cyklus „Dozvuky“ a poslal ich redakcii Slovenských pohľadov, ktoré ich aj uverejnili. (Dozvuky I. r. 1909, str. 577 — 605, Dozvuky II. r. 1910, str. 659 — 680, Dozvuky III. r. 1911, str. 708 — 727.) Práve tak si do tlače pripravil ešte i „Krvavé sonety“, no pre ich protivojnovú tendenciu mohli vyjsť až po vojne (prvý raz r. 1919 v nakladateľstve B. Kočího v Prahe). Redakcia Hviezdoslavových Zbraných spisov postupovala správne, keď vydala po básnikovej smrti „Dozvuky“ s „Krvavými sonetami“ r. 1930 spolu ako deviaty zväzok, pridajúc do neho štyri básne, ktoré Hviezdoslav napísal v rokoch 1916 — 1920. Týmto štyrom básňam („V jesennú polnoc“, „Hymna“, „Škovránok“ a „Dve lásky“) autor nedal osobitný názov. V rukopise ich zanechal s názvom, označujúcim len roky ich vzniku: „1936 — 1920“.

Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry si rozvrhlo Spisy Pavla Országha-Hviezdoslava do 12 zväzkov. Jadrom tohto ostatného, t. j. 12. zväzku sú práve „Dozvuky“, „Krvavé sonety“ a cyklus „1916 — 1920“. Vzhľadom na dôležitosť „Básní príležitostných“, ktoré — ako sme vyššie spomenuli — tvoria 10. zväzok matičného vydania Hviezdoslavových Zbraných spisov, zaradili sme do nášho 12. zväzku i tieto básne. Pravda, do tohto 12. zväzku sme zaradili len tú časť „Básní príležitostných“, ktorú básnik napísal od r. 1909, t. j., ktoré vznikali súčasne s básňami cyklu „Dozvuky“. Vieme, že zaradením „Básní príležitostných“ k „Dozvukom“ a „Krvavým sonetom“ čiastočne narušujeme zásadu, ktorú sme zachovávali práve pri tomto usporiadaní Spisov, keď sme sa doteraz snažili, aby každý zväzok tvoril súrodé básnické dielo. No keby sme teraz vynechali „Básne príležitostné“, vypadli by úplne z tohto 12-zväzkového vydania Spisov. Čitateľ však nájde mnoho súvislostí medzi reflexívnou lyrikou ostatných rokov básnikovho života a jeho básnickými úvahami o našich významných postavách alebo o niektorých našich kultúrnych udalostiach v ostatných rokoch básnikovho života. Spoločným znakom všetkých básní tohto zväzku je predovšetkým to, že v nich básnik zdoláva osobnú slabosť, zavinenú starnutím („Dozvuky“), ale ešte viac čoraz hlbším poznaním ťažkostí v podujatom boji za uskutočnenie hviezdneho ideálu ľudskosti. Pri uvedomení si tohto svojho poslania básnik pretrpí ešte veľkú skúšku viery vo víťazstvo pravdy („Krvavé sonety“), aby potom na samom sklom svojho života zaplesal nad tým, že sa jeho národ dožil slobody. Obsah tohto zväzku sa básňou „Hymna“ (z posledného cyklu „1916 — 1920“) už celkom zlieva tematicky i tónom radosti z oslobodenia s poslednou časťou „Básní príležitostných“.

Značná časť materiálu tohto zväzku zachovala sa nám v básnikových rukopisoch, ktoré nám boli východiskom pri textovej úprave. Kde sme mali bezpečnú istotu, že básnik súhlasil s úpravou textu básní uverejnených v časopisoch, použili sme tlačný text, rešpektujúc posledné autorizované znenie v plnom rozsahu. No to sme mohli urobiť len pri „Dozvukoch“, uverejňovaných postupne v Slovenských pohľadoch, ktorých redaktor Jozef Škultéty bol stále v písomnom styku s autorom a každý vážnejší zásah do textu básní sa previedol s Hviezdoslavovým súhlasom. Kde sme takejto istoty nemali, radšej sme použili za základ tlačný text z prvého vydania básní v Zbraných spisoch básnických. Týka sa to vlastne len časti „Básní príležitostných“. V poznámkach k textovej úprave konkrétne uvádzame, či sme mali k dispozícii rukopis, či sme vychádzali z tlačného textu v Slovenských pohľadoch alebo z prvého vydania Zbraných spisov básnických z r. 1931.

V 9. a 10. zväzku Hviezdoslavových Zbraných spisov básnických materiál tohto nášho 12. zväzku Spisov Pavla Országha-Hviezdoslava dosiaľ vychádzal takto:

V prvom vydaní:

Hviezdoslavove Zbrané spisy básnické. Zväzok IX. Lýra. V Turčianskom Sv. Martine. Pečlivosťou Matice slovenskej. Tlačou Matice slovenskej a Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku 1930.

Hviezdoslavove Zbrané spisy básnické. Zväzok X. Básne príležitostné. V Turčianskom Sv. Martine. Pečlivosťou Matice slovenskej a Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku 1931.

V druhom vydaní:

Hviezdoslavove Zbrané spisy básnické. Zväzok IX. Lýra. Vydala Matica slovenská 1941.

Hviezdoslavove Zbrané spisy básnické. Zväzok X. Básne príležitostné. V Turčianskom Sv. Martine. Starostlivosťou Matice slovenskej. Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku 1939.

V treťom vydaní:

Hviezdoslav: Zbrané spisy básnické. Zväzok IX. Lýra. Matica slovenská v Turčianskom Sv. Martine 1949.

Hviezdoslav: Zbrané spisy básnické. Zväzok X. Básne príležitostné. Matica slovenská v Turčianskom Sv. Martine 1948.

Osobitne vyšli:

Hviezdoslav: Krvavé sonety. Nákl. B. Kočího v Prahe. Vyd. Slovenské oddelenie Ministerstva školstva a národnej osvety v Prahe 1919.

Hviezdoslav: Krvavé sonety. Vyd. Hviezdoslavova spoločnosť. Nakladateľ: Matica slovenská. Edícia Hviezdoslavova knižnica, zv. 6. Martin 1952.

Hviezdoslavova báseň „24. november 1910“ vyšla knižne ako:

Hviezdoslavova básnická panychída na smrť Tolstého. Edične pripravil Ján Brezina v nakl. Slovenský spisovateľ, v edícii Umenie a život, zv. 15. Bratislava 1952.

Poznámky k textovej úprave

Dvanástym zväzkom uzavierame toto vydanie Spisov Pavla Országha-Hviezdoslava.

Vydávanie trvalo niekoľko rokov. Za ten čas sa gramatická stavba i pravopisná sústava spisovnej slovenčiny vyvíjala. Medzníkom tu bol rok 1953, keď Pravidlá slovenského pravopisu z r. 1940 nahradili nové Pravidlá. Toto vydanie Hviezdoslavových spisov práve preto nie je jednotné. Niekoľko prvých zväzkov bolo ešte upravených podľa starých Pravidiel. K určitej nejednotnosti v textovej úprave muselo však dochádzať i po roku 1953, a to hlavne preto, že sa nám všetky Hviezdoslavove básne nezachovali v rukopise. Pri nedostatku rukopisného materiálu sme museli vychádzať i z posledného autorizovaného tlačeneho textu, no niekedy sme nemali k dispozícii ani takýto text, lebo nie všetky básne vyšli v Hviezdoslavových Zobraných spisoch básnických za autorovho života, ani v takej tlačí, o ktorej sme mohli mať istotu, že ich textová úprava bola vykonaná s autorovým súhlasom. O tom mohla byť reč vlastne len v prípade Slovenských pohľadov za redakcie Jozefa Škultétyho — v určitom časovom úseku. Kde sme mali k dispozícii básnikove rukopisy alebo posledné autorizované tlačené texty, tam sme sa snažili predovšetkým zachovať Hviezdoslavovu reč po stránke lexikálnej a syntaktickej. Pri úprave sme dávali pozor i na to, aby sme nezotreli svojráznosť reči v hláskosloví a v tvarosloví, pričom sme prihliadali najmä ku krajovým a ľudovým zvláštnostiam jazykovým. Toto sme odlišovali od prípadov, kde išlo o starší stav vývoja v sústave pravopisnej alebo stavbe gramatickej. V takýchto prípadoch sme sa prikláňali k dnešným normám.

Pri textovej úprave sme nemali k dispozícii básnikov rukopis všetkých básní, takže sme nemohli dosiahnuť úplnú jednotnosť. Pri jednotlivých cykloch alebo básňach uvádzame konkrétne, či sme vychádzali z rukopisu alebo z tlačeneho textu v Slovenských pohľadoch. Pri úprave sme sa pridržovali zásad, ktoré sme používali i v predchádzajúcich zväzkoch, preto ich tu ani neopakujeme. Niektoré výrazy sa opakujú, preto sme ich zhrnuli a tu ich uvádzame v abecednom poradí:

ako by — *akoby*, azur — *azúr*, barva — *farba*, Boží — *boží*, Bôh — *Boh*, ctnosť — *cnosť*, dial — *dial'*, do korán — *dokorán*, dumie — *dumá*, hmyriť — *hmýriť*, chvíľa — *chvíľa*, chvíľka — *chvíľka*, jaseň — *jeseň*, jasenný — *jesenný*, jätirť — *jatirť*, ko mne — *ku mne*, koniec — *koniec*, -krát — *-krát* (pripona), kriha — *kryha*, krupaj — *kropaj*, krýdlo — *kridlo*, kryštál — *krištál* i *kryštál* (podľa významu), kuzlo — *kúzlo*, kvietim — *kvietim*, k vôli — *kvôli* (predl.), laskať — *laskat'*, listie — *lístie*, los — *lós*, lyra — *lýra*, ľza, ľzä — *ľze*, moch — *mach*, mojho — *môjho*, mojmu — *môjmu*, môž' byť — *môžbyť*, nádra — *ňadra*, najst' — *nájst'*, na koniec — *nakoniec*, na vzájom — *navzájom*, neľza, neľzä — *neľze*, obluk — *oblúk*, o mnoho — *omnoho*, o pretek — *opretek*, o závod — *ozávod*, pasmo — *pásmo*, pel — *pel'*, pomohol — *pomôhol*, pri tom — *pritom* (prisl.), prolog — *prológ*, prsá — *prsia*, prť — *prť*, rekla — *riekla*, rychtár — *richtár*, rýnok — *rinok*, sfära — *sféra*, spravodlivosť — *spravodlivost'*, spravodlivý — *spravodlivý*, sťa by — *staby*, súdba — *sudba*, súsed — *sused*, svoboda — *sloboda*, úbor — *úbor*, úl — *úl'*, úzda — *uzda*, varito — *varyto*, včelka — *včielka*, venec — *veniec*, vetev — *vetva*, videť — *vidieť*, vidz — *vid'*, v stave — *vstave* (byť), všetek — *všetok*, v tom — *vtom* (prisl.), zahrada — *záhrada*, zajst' — *zájst'*, zápät — *zápäť*, z jara — *zjara* (prisl.), zpäť — *späť*, žernov — *žarnov*.

Okrem úprav, ktoré vznikli na základe upravovateľských zásad (vyplývajúcich zo zmeny pravopisných pravidiel a z toho, čo bolo vyššie uvedené) v jednotlivých básňach vznikli ešte tieto úpravy:

Krvavé sonety (Rukopis.)

279, 5: ho laská — *ho láska*; 279, 11: udre — *udrie*; 280, 12: dämon — *démon*; 280, 17: súdbinej — *sudbinej*; 280, 19: k spase — *k spáse*; 280, 21: lod'ka čojak vrátka — *lod'ka čo jak vratká*; 281, 5: Astaroth — *Astarot*; 281, 8: šabiel — *šabiel'*; 281, 8: črstvej krvi — *čerstvej krvi*; 281, 11: svlek — *zvlek*; 281, 12: do chmury — *do chmúry*; 281, 14: v ssutiny — *v sutiny*; 281, 23: v srdcelomnom — *v srdcelomnom*; 282, 3: genij — *génij*; 282, 16: Jahvé — *Jahve*; 283, 3: najdúc — *nájdúc*; 283, 13: bližného — *blížneho*; 283, 15: spasné — *spásne*; 283, 18: zažihá — *zažihá*; 284, 9: missia — *misia*; 284, 21: rukou kradnou — *rukou kradmou*; 285, 1: pohrdli — *pohrdli*; 285, 5: Tvorca — *Tvorcu* (gen.); 286, 16: krvožižnivec — *krvožíznivec*; 286, 19: hnete — *hnetie*; 286, 21: širo-šira — *širošira*; 287, 17: plútvami — *plutvami*; 287, 17: leviathana — *leviatana*; 288, 1: harmoniou — *harmóniou*; 288, 3: historiou — *históriou*; 288, 11: v kuchynke — *v kuchynke*; 288, 20: zaveliet' — *zaveliť*; 289, 9: krýla — *kríla*; 291, 4: na koniec — *nakoniec*; 292, 17: zdúpneme — *zdúpneme*; 292, 18: závrat' — *závrat*; 293, 17: Goliatha — *Goliáta*; 293, 21: ctnosť — *cnosť*; 293, 23: tmeľ — *tmel*; 294, 14: mrháč — *mrhač*; 295, 14: slavian-potoky — *slavianpotoky*; 295, 17: črstvé — *čerstvé*; 296, 8: bližným — *blížnym*; 296, 13: utrhačstva — *utrhačstva*; 297, 13: scel — *scel'*; 297, 18: príjď — *príd'*; 298, 3: s blánkou — *s blankou*; 298, 7: pozreť — *pozrieť*.

Krvavé sonety

August — september 1914

Spev o krvi: — ký divý pomysel!? —
A o akej? — Ak o tej, ktorá žiari
sť'a ruže kvet, pýr studu v dievčej tvári,
či ježž crk u decka v sme v zabronel,
keď v snách ho láska anjel-pestiteľ;
alebo o tej, čo sa s duchom spári
u veštca v zápal čela na oltári:
tak nech by spev, nech plným dúškom znel!

Ó, krv je vlaha divotvorná! — Skrytá,
jak vzácny mušť, vrie v srdca pohári,
až udrie v ústroj silou vlnobitia;
s tým v tepnách v ruch sa, v mluno¹ prevarí
a vôľu tvorčiu, zajme kolo žitia...
Či myslia na to kedy mäsiari?

*

Nie o tej plodnej spievať dnes je čas:
o krvi, zo srdca čo šprihnúc v dlane,
kamkoľvek čiahne, tvorí požehnane,
i z mŕtvej skaly zlatý kúzli klas;
o krvi, v tmu čo vnáša slnka jas,
sť'a olej vzplanúc — kahan pri kahane —
duševným zrakom denné na svitanie:
a takto chlebom-svetlom živí nás,
a vtedy, štíti aj, kde nebezpeč je...
Lež o krvi, čo vybúšila v hnev,
i zúri-búri, ohňom páli, vlečie
povodňou, rozmetá svet hĺbou pliev,
či odrážkou jak úpusty v zmar tečie...
ach, o tej znie, kým nezalkne sa, spev!

*

Nad zemou v letku utkvel na krielach
posupný démon, v pravej hlaveň vojny,
z nejž, zmáchav ňou, plam šľahol dvojný, trojný...
a k zemi vzal sa splývať v pramenách,

iskriaci síru, meteorov prach —
Rod ľudský dlho spal už nepokojný:
i strhol sa! — živ sudbinej vtom trojny
zrel, úžas v očiach, v údoch mrazný strach.

Kam dieť sa, Bože!? (zúpel). K spáse vrátka
kde? rokľ'a v bralách, zápač pralesa
či morská chobot', loďka čo jak vratká
za útočisko?... Ale kryje sa
nadarmo v svete; všade ľudská jatka:
či tvrd' či oceán či nebesá!

*

¹mluno — elektrina

A národ oboril sa na národ
s úmyslom vraždy, s besom skazitela.
Kreš spráskal pušiek, zahrneli delá:
zem stene, piští vzduch, rvú vlny vôd,
kde bleskom kmitla hrozná Astarot.²
A jak v žne postat' zbožia líha zrelá
pod kosou, radom váľajú sa telá;
v cveng šabiel' špl'achce čerstvej krvi brod...

Tak vo víchrici totej ukrutenstva,
nímž ani tiger dravšie nezúri,
zapadá nie zvlek:³ výkvet človečenstva,
života radosť smrtnej do chmúry,
v prach purpur všel'udského dôstojenstva,
v sutiny jasný palác kultúry!...

*

Čo krvi stečie takto prívalom,
jejž pôsoblivé v žilách, v svaloch prúdy
skvost leta mohli vyvieť z každej hrudy,
pokroku slynúť⁴ rušnom-dvíhadlom,

byť odčinom bied, bremien odvalom!
Čo ducha, budúca v ňomž svit sa budí,
v nič rozplynie sa s bojišť'a tam čmudy,
pohasne navždy s božským zápalom!

A nad tým v srdcelomnom boľstvení
čo preľjú slz biedne matere,
predčasné vdovy, siroty! mrk denný
im oviv novým flórom kadere —
A čože ľudstva rozplakaný génij?
ten do večnej sa tône uberie!

*

Hrúz všetkých odstavené príchlopy;
od póla hajno fúrij⁵ tiahne k pólu,
studnica žiaľu, jazvy kľovúc bôľu;
tvár zohavená sinie Európy...

A ešte blud ten! krivé pochopy,
čo ako rohy strkajú a kolú: —
Čuls', Bože? tvoju pokúšali vôľu!
O triumf tlčú nebies na stropy,

ť'a vznešeného nad ich zmutky-chút'ky,
zvú v spor svoj: — Bojuj, vraj, ich na strane!...
Či si ty Mars,⁶ čo krvavé rád skutky?
Baal?⁷ Jahve?⁸ — Neslýchane trôfané:
tvoj vehlas miešať ľudskej do pohnútky!
Súd': je to vzývanie, či rúhanie?

²Astarot — bohyňa starovekých semitských národov, ktorú často uctievali aj obetovaním ľudí

³zvlek — odpadok, nepodarok, mŕtvola

⁴slynúť — honosiť sa hrdým názvom

⁵fúria — Fúria bola v rímskej mytológii bohyňa pomsty

⁶Mars — v starorímskej mytológii boh vojny

⁷Baal — najvyšší boh starovekých Feničanov

⁸Jahve — židovský boh

*

Že dožili sme, ach, ten rozvrat! rež,
z nejj potoky sa nevinná krv valí!
divadla toho divákmi sa stali,
ba účastníkmi do dna srdca tiež.

zvieraní, zajarvení v trýzne spráž!
Že octli sme sa sveta vo špitáli,
na púšti jeho zrazu, nájdúc — žiaľ i
bôľ! — pompu rozvoja kol za padeš!⁹

Že, starci, prv sme hlavy nesklonili,
než v skazy tej sme maras vtenuili,
na pokoj hod'as hniliý do mohyly!
Ba šťastní, ichž čas hostí minulý,
kde pred hrôzou sa rovy začlonili —
blahoslavení všetci zosnuli!

*

Ó, ľudstvo! ľudstvo! Tak si vzdialené
nebolo nikdy od príkazu Krista:
Blížneho miluj ako seba, sčista
a bez výhrady splna, iskrenne.

Nač bolo jeho spásne učenie,
stvrdené smrťou, pravda, cesta istá:
keď bratu brat zmar stonásobne chystá,
preň zažíha hoc pekla plamene?

Čo mrav tvoj stojí, plň vied, umien perá,
keď vášňam sa dáš zaslepíť a viesť,
i pášeš potom ako divé zviera?
A čo si veniec pripravíš hen z hviezd,
neujdeš poroku,¹⁰ že dnes i včera
si v zlovest' spotvorilo blahovest'!

*

Kresťanstvo tvoje — lož je, faloš, mam!
Mlč o pohanoch! zle sa vyhováraš:
čo Tatár, Vandal¹¹ raz, Hun,¹² hľa! to stváraš,
sa v majstra vyučiac ich remeslám.

K oltárom lezieš, utieknuť sa v chrám;
však modlu na srdci, v jej službe háraš:
hej, o pokore, bázni leda táraš,
si ošemetník pred Bohom i tam!

Že vyslanec si svetla? Za misie!
prírody deťom odurmaniť¹³ um
a s vierou vposled opantať im šije —
Oj, dovidia včuľ na grunt tvojich dúm,
ich cvične núkaš začrieť do biblie:
krvavé vážiť — evanjelium!...

⁹padeš — odpadok, čo padá nezrelé i trosky

¹⁰neujdeš poroku — neujdeš kliatbe

¹¹Vandal — Vandali boli starogermánsky kmeň, ktorý r. 455 n. l. obsadil Rím a mnohé iné miesta, pričom všetko ničil.

¹²Hun — kmeň Hunov pod Attilovým vedením barbarsky vyplienil mnohé kraje Európy v 5. stor. n. l.

¹³odurmaniť — obráť niekoho o niečo

*

— Nuž, človeče, tys' pánom prírody?
ty že máš právo rozhodovať nad ňou?
Prv seba opanuj! skrot' kázňou vládnu:
kto pán je nad sebou, ten vývodí,

i hrdina je pravej slobody,
bo s každým zdieľny na nej mierou riadnu;
ináč je otrok, čo rukou kradmou
tak seba, ako iných oškodí.

Och, plytkosť srdečná! Och, zmätok umov!
I azúrove čistí duchovia
pohrdli naraz veľkolepou dumou
u dlátka, farieb, zvukov, u slova;
šli v zmes... Nuž, v barbarstva noc, v cmiť rumov
ť'a, človeče, ta vracia výchova!?

*

Ba pošpatil si iba krásnu zem
tú, samozvanče, pošlú z Tvorcu ruky!
Čo vývin na nej, priostřil si v muky,
v nástroje zhuby skul jej diadém;

bič zo síl splietol, harmonický snem
jej hlasov schlpil na svár mrchazvuký:
to tvoje vodcovstvo, s bied zápät' pluky;
ľad'! krvou kvapká i jej zörnny lem...

Zíd' z trónu! Lev nech napozatým králi,
vrah z hladu len, nie pre slasť z úrazov;
alebo zem nech vlasatica spáli
čo brloh tvoj i s tvojou nákazou,
pre teba, tvor ty v zlobe neskonalý,
ju do zbla vyžhnúc z hviezdnych obrazov!...

*

Ach, srdce moje čo už prenieslo
osudných úderov v tom dlhom žití!
Jak struny prepiate, sa skubli city
v ňom; temer sa mi samo rozčeslo,

i koleno mi ducha pokleslo
zúfaním: tak bol ráz ich presrditý!
Som sýty všetkých útrap, nadmier sýty:
a tu zas križ ten sveta!... Čerieslo

tak nezakrojí v pôdu v orby spechu,
jak on sa vryl mi rozdierave v hrud';
i včul' už strmie, predstavujúc viechu,
na ktorej skvie sa lapidárny súd
— stoletiu, pokoleniu na útechu —:
Vzdelanstvo — cha-cha-cha! — jak ľudožrút!...

*

Kto zapríčinil tento úpadok,
zosurovenie, zdivočenie mravov?

Čo ľudstvo zvedlo s ducha veličavou¹⁴
vbrst' do bahna? Ký upír to a mlok,

z prs sajúci mu i dnes žitia mok,
krvožíznivec s večnou záhou žhavou?
Ech, sebestvo! to! — a niet nad ohavou
tou zvíťaziť, vojsk, rekov po dnešok.

Hej, ono krivdí, hnetie, zdiera, týra
svevoľne, kde len stihne, slabšieho;
hoc zem je pre všetkých dost' širošíra,
chce, aby strela sa len pre neho;
ba končiny si svojí všehomíra,
kams' v prázdne vytískajúc iného —

*

To oná panovačnosť nadutá,
čo pancier odela a čiha v zbroji;
čo na obzore ako mračno stojí,
žľe v okáľoch a hrozbu pohnutia;

nad zemou visí ako pokuta,
opäťok drzý držiac na pokoji;
tá, dušiaca sa spupne, že sa bojí
len Boha!... Ale zato nehúta,

nerozvažuje veľa vo svedomí
o prísnom v desatoru: „Nezabi!“
lež smelo blesky mece, húka hromy;
st'a jahnence ľud ženie pochybý
na bitúnok —; svet šatí do pohromy,
obúva do spáleníšť pahraby...

*

I hučí válka — Ako krútnava
sa vrtí, gúľ'a-váľ'a, rozohnaná,
plutvami trepe jakby leviatana¹⁵
a v bezdný hrtan s chvatom strháva,

požiera, nenásytná, hltavá,
tak ľudské životy, jak ľudské mania,
vždy tlamu dokorán ni sitna brána,
a trosky sú, čo na breh vydáva...

Púšť roztiahla sa vypasenou zmijou,
kde kvitli mestá jak kry ružové;
vzdor, nárek, kliatba divou harmóniou
preletá nad ňou pozdĺž, krížove...
— Pred spravodlivou kto raz históriou,
kto pred Bohom to všetko zodpovie!?

*

Včul' po mraku vše zvolá podstena,
čo doma zbudli, všetkých dohromady.
Prah ňáňo zaujal, kmeť vetej vlády;
u nôh mu čupí žena, starena,

¹⁴s ducha veličavou — s majestátom ducha

¹⁵leviatan — v židovskom bájosloví morská obluda

st'a kvočka, kol vnúčať pnúc ramená:
a každé zosfka, jak k hviezdám hľadá —
V kuchynke nevesta; priam sprace riady
a prisadne k nim, muka zrosená.

Len dcéra umkla v sad, i s inou strelou
v srdiečku, neboliacou ostatných:
veď s bratom tiahol on tiež s mysl'ou smelou
do kosby, krv kde rosou, riasou vzdych...
Kto odpovie i za tých trpitel'ov?
ich strasti, slzy, snád' i straty ich?

*

Ó, kde si, šľachtic srdca, gavalier,
,stoj!' zaveliť tým sborom v borby prieku?
Či múdrosť zobral's' striebřistého veku,
čis' v kvete muž, rec: ,dost'!' — i budeš ver'

ten najslávnejší sveta bohatier.
Pravicu podaj soku bratsky mäkkú,
vztýč biely prápor rudú nad paseku!...
A či sa schýliť musí na večer:

po výčerp? Musí náporná prv sila
s tou odporu boj dobiť preťažký:
až váhadiel zhrá pára rozpustilá,
súc odhodené z cesty prekážky:
tá s víťazstvom si pripne slávy kríla
a v priepať sfuní miska porážky...?

*

— A keď sa toto peklo vyvzteká,
či ozaj nastúpi zmier, pokoj neba?
Nenávist' ovládze-li sama seba,
z nástrahy zrodí-li sa bezpeka
a pravda sadne za stôl odveká?
Bude-li právo všetkých právom? chleba
hoj všetkým? Nebude pút' zbraní treba?
Čeť bude práci, tvári človeka?

Ten kúpeľ krvi splynie očistením?
Milosrdenstva znežnie obrazom
sebeckosť? pýcha skrotne pokorením?
trojica lásky svitne príkazom...?
Alebo beda, beda — premoženým?
a menom pomsty beda — víťazom?

*

A či tie hekatomby obetí,¹⁶
tie rieky krvi v splave po údolí;
ten bezpočet rán, z ktorých každá bolí
viac, než čo osud v zdravie zavätí;¹⁷
to spustošenie zásluh století;
tie škody na chlebovom ľudstve poli,

¹⁶hekatomby obetí — u starovekých Grékov hekatomba bola obeť sto býkov; veľká obeť; hromadná vražda

¹⁷zavätiť — zaťat'

plen... všetko vpokon oným na vrcholi
svedomím zachvie, sčernie v pamäti?

I k srdcu pripustia si naučenie,
že nad paloš jest nástroj hotovší,
žľab vybrázdiť, nímž za zdarom zdar ženie;
že človek nie hmyz pod šľap podošví;
že niet cti v bitke, jak krv vodou nenie: —
i naveky meč skryjú do pošvy?...

*

Ved' keby, keby! — Vďačne oplakal
by každý národ svoje straty, hroby,
ichž množstvo mu zem Jozafatom¹⁸ robí;
to všetko povážil by za portál,¹⁹

za stupne, po nichž, tvrdších bár i skál,
do novej ľze vojsť, šťastnej, zlatej doby,
bez dneška rmutu, nerestí i zloby;
ba za dôpusť by Bohu chválu vzdal,

si istý súc, že železa i krvi
ohromnú nošu navždy šmaril z pliec;
nebude cudzej sláve za ostrvy;
sám svoj vždy, snaživec i pactivec,
pobeží s druhmi: lepší kto? kto prvý,
kde cieľ...? — Ach, kiež to palmou nakoniec!...

*

Čo bude, ako bude? len ty znáš,
ó, Vševedúci! — Ale nespýtujem
sa ťa; tak v mysli krehkej uvažujem,
že bola by to decka samopaš:

bo nač ty ako zdržovateľ dbáš,
jak krátkym umom pozorujem,
čnie nedostižne ľudský nad záujem!
nad všetko, zem čo zmýšľa, prášok náš,

čo na nej my, jej plemä, vystrájame.
Tej úkol je, kým ináč naložíš,
prísľuha slncu vo svetovej dráme;
nám ale — zvláštna milosť nanajvýš! —
preds' červom, voľnosti si udel známä,
trvalé pokiaľ? Tobôž nezjavíš...

*

Že trest to, čo sa deje, od teba
za nadužitie slobodnej tej vôle,
či skúška, podobná tej v ľudskej škole?
Ach, pojem nízky! — hriešna pochleba;

súc láskou, tebe toho netreba —
Hoj! ako v mája kráse luh tu dole,
za jasnej noci hore hviezdne pole:
mne čisto svieti tvoja veleba,

¹⁸Jozafat — starozákonný prorok Joel hovorí, že údolie Jozafat medzi Jeruzalemom a Olivetskou horou bude miestom posledného súdu. Hviezdoslav tu prirovnáva množstvo obetí, ktoré vo vojne stratil každý národ, k množstvu mŕtvych, ktorí budú do Jozafatu zhromaždení v súdny deň.

¹⁹portál — čelná zdobená brána, priečelie

bez našskej vrásky hnevu, cnenia šmúhy...
 Ak pozeráš tak na ten mravčí boj,
 snáď mrkneš: zverské to v nich ešte túhy
 drgľujú — broj prv, teraz v práci zbroy —:
 Len tríbenie — cvik — vývoj ľudstva púhy,
 až ušľachtí sa šťastný pre pokoj...

*

Ó, vysoko dlíš, Pane! nad nami
 s osnovou pomyslov, s ciest tajných sieťou,
 skad' zámer svoj si v reťaz rozvil svetov...
 Meriame výšku orly, chmármi,
 hviezd sídlami; však dostup neznámy:
 pred nekonečnom jakby uzavretou
 zdúpneme bránou, v hrudi popol vznetov,
 a naše zmysly závrát omámi.

Bár v zenit pripneme aj ducha zreteľ,
 na uzol blesku, vidmo, dúhy most,
 by v tvoju šľapaj, k tvojej mysli vzletel,
 je slepcom preds': — hja, bezočivý host' —
 Tak svetlom zavraciaš v nás, Otče svetiel,
 hneď domýšľavosť, hneďky všetečnosť...

*

A predsa — dovoľ, Bože! — Pokoja
 mi nedá zvedavosť, jej ostré osti
 ma omínajú: tisíc do úzkostí
 upadám za dňa, a tie neskoja
 ni noci, balzam ich, snov povoja;
 krváca srdce mi, môj duch sa postí: —
 och! dovoľ nazrieť v tmaň mi budúcnosti:
 jak z toho strašného vln príboja

Slavianstvo vyjde? loď jak statná, bdelá?
 To rád bych znal: ó, odcloň mi! a daj
 znak, má-li v tebe ochraňovateľa?
 Ha! vidím, zašlo bezdna na pokraj...
 Viem, hrešilo, ach, hrešilo tak veľa;
 však odpusť mu! ho zdrž! a zachovaj —

*

Či zázrak telom ten sa rozpadne
 na články, osobou z nichž pozostáva,
 do prachu sfrkne Goliáta hlava?...
 A či sa zviecha, vzbopí prípadne
 a života už plňou zavládne?
 i v službu vstúpi pravdy? vstane práva
 obhajcom? trafi, v čom tkvie cnosť, česť, sláva?
 orlicou žalmistovou omladne?

Ved' spravodlivosť tmel je, tuží pásky
 nad oceľ, korbáč, žalár, zámky pút:
 a tej, ach! neznalo; i praskli zväzky
 i pokrvné, že trnie, ha! ni prút:
 prút v potrest... Zľutuj sa však, Bože lásky!
 a nedaj mu v tej próbe podľahnúť —

*

Preds' nemožno! že bytosť veľkých črt
v ňom bol bys' poslal na svet bez účelu:
len iným tóniť — obťažiť zem celú
sť'a Himalaj, mráz družinou, hlad, smrť;
a časom rozsypať sa na padrt'.
Čo dal si sklepeniu skryť, jeho čelu,
raz musí slncom vzísť! vzpláť zlatom peľu —
a po ňom zbudnúť nad pyramíd hrd'...

Či proroctvo má zlyhať Kollárovo? —
Viem, mrhač-spustlec, bolo samý buj;
však pre krv, Bože, v streku na olovo
z rúk bratských... aspoň pre ňu nevstupuj
s ním v súd, lež daj mu žiť a tvoje slovo
zvestovať svetu — Tak, ó! pomiluj...

*

Pomiluj, Bože! Bože, pomiluj!...
Ťa kolenačky prosí duša moja
dňom-nocou, žertva muky, nepokoja —
Veď hrozné i len pomyslieť si, juj!

od čoho naveky ho zavaruj! —:
by Slaviansťvo len hľbou bolo hnoja
na cudzie lány, po čom chudá sloja²⁰
ich tak mrie, rozďavujúc pysk ni sluj...

Dosť zapadlo ho už tým podlým cieľom,
zúrodníac, sľachťiac drsné plemeno,
dosť! — zaháj ho, ó, voči urvatel'om!
Nie trus je, lež dúm tvojich semeno:
len vzísť mu dať, vzrásť, zrieť... a zlatým čelom
sa nebies tkne... Buď, ó! buď spaseno...

*

(Nie, Puškine môj, mysl'ou vysoký,
ty mýlil si sa,²¹ podráždením chorý:
Vraj, musejú sa stlieť'-zliať' v ruskom mori
tie naše bystré slavian-potoky,

alebo ono — vyschne rázťoky.
Už príroda, vid'! sama s tebou sporí:
má osve ich, vždy čerstvé bytia vzory;
no trvá aj ich poťah hlboký...

Ja myslím: duch sa rovná vode, hore
čo parou stúpa, prší návratom;
tak, vzájomstva prúd, teká po priestore,
zhŕdajúc lieňou v bahne stojatom...
Nuž, vyschnúť nemusí ni ducha more,
ni potoky zájsť ducha v mori tom!)

*

²⁰sloja — skalná jaskyňa alebo kamenná vrstva v pôde

²¹Nie, Puškine môj, mysl'ou vysoký, ty mýlil si sa — Hviezdoslav tu má na mysli slová Alexandra Sergejeviča Puškina, ktoré napísal v básni „Ohováračom Ruska“. Predtým v básni venovanej Zawilińskému vyslovil nesúhlas s Puškinom. (Vid' vysvetlivky k Dozvukom.)

Cít! — vyčítat' mi niet čo svedomiu,
že v tiesni tým mi zvrelo vnútro citom;
som patriota,²² bárs som Slavian pritom!
Nežiadam zamak krivdy nikomu,

a na vlast' mal bych zhŕňať pohromu?
Lže, kto by tvrdil! — V slavian-duši bytom
dlie dobrota, čo v korci okopitom
sa zdieľa s blížnym z domu do domu...

I Slovák objíma zem rodnú s všetkou
ľúbosťou; oltárom mu Tatry štít;
sť'a pozostatky ctí si kosti predkov —
Nemusím tedy pokrytcom sa kryť,
keď, nezľakaný utŕhačstva pletkou,
som v srdci zladil svätý dvojný cit.

*

Či moja Slovač, kŕdeľ sokolí,
nepoletela tobôž pod zástavy?
krv necedí? v plač svojich neodvraví
na ružu rany: oj, nie! nebolí...?

Veď úfa: odzvonené svevoli!
čo popečkovala²³ s jej žitia právy,
jej jazyk vyhnala v hôr úval tmavý,
jakby to ľudské zvuky neboli.

Vie: vlast' je mať, čo krajec s láskou podá
každému decku, prázdna vrtochov;
len ktorí štedrú pravicu jej vodia
sebecky, tí ju robia macochou;
však s búrkou prejde i tá nepohoda:
to posilou jej v boji! útechou...

*

— Ó, vráť sa skoro, mieru milný!
zavítaj s ratolesťou olivovou
a buď nám zdravím, veselím i chôvou,
v snažení ostňom, kovom v rameni!

Zášť — fakľu sváru — medzi plemy
zdus! Nedaj stretať sa viac s mladou vdovou,
sirôtky, s rodičmi, čo nad synovou
oporou v hrobe kvília zlomení.

Sceľ jazvy; úštrby zhlad' zisk tvoj zlatý...
Pod svoje nás zajm', húfy vodcovstvo,
veď k cieľom, plným dobrých predsavzatí:
to bude triumf! zo zdôb radosť, ó!
za zdatnosť v borbe — práce na postati...
Ó, príd', ty bratstva, lásky kráľovstvo!

*

²²patriota — vlastenec

²³popečkovat' — zahrávať si, zneužívať

Nuž, id'te zbohom, piesne krvavé!
odvité zo srdca mi dobou krutou,
listiny s kresbou dojmov, odblesknutou
pri požiarovej neba záplave,

v striel hluku, prerývanom zdĺhave
bojišťa stony, nárký z bydlíšť kútov;
ku srdciam id'te s blankou rozvinutou:
nech čítajú vás oči slzavé...

Ja bojoval tiež vnútri ťažko-tvrdo,
i ranený som, v srdce bodnutý —
Raz aspoň chcel bych pozrieť na rod hrdo:
s odplatou za strasť toľkých dotknutí;
to ždám... Och, prac sa kams' za pólu brdo,²⁴
redikaj²⁵ znad nás, mračno pokuty!...

²⁴*brdo* — tu: skalnatý kopec

²⁵*redikaj sa!* — prac sa! redikať sa — prejsť (pomaly) na iné miesto